

Σεμινάριο: Οι σονάτες για πληκτροφόρο και βιολί του W. A. Mozart (2013-2014, εαρινό εξάμηνο)

Μικρός χρηστικός οδηγός για την σύνταξη της βιβλιογραφίας και την μετέπειτα αξιοποίηση των βιβλιογραφικών παραπομπών σε σειρά υποσημειώσεων, καθώς και άλλες συμβουλές

A. Βιβλία (μονογραφίες, συλλογικοί τόμοι)

Παραδείγματα:

William E. Caplin, *Classical form: A theory of formal functions for the instrumental music of Haydn, Mozart, and Beethoven*, Oxford University Press, New York – Oxford 1998.¹

Ludwig Ritter von Köchel, *Chronologisch-thematisches Verzeichnis sämtlicher Tonwerke Wolfgang Amadé Mozarts* / 8. Auflage (επιμ. Franz Giegling – Alexander Weinmann – Gerd Sievers), Breitkopf & Härtel, Wiesbaden 1983.²

Μάρκος Τσέτσος – Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *W. A. Mozart. Δεκαπέντε προσεγγίσεις*, Νεφέλη (σειρά «Μουσικολογία»), Αθήνα 2008.

Umberto Eco, *Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία* (μτφρ. Μαριάννα Κονδύλη), Νήσος (Υλικά 2), Αθήνα 1994.

Σχόλια:

- α) **ονοματεπώνυμο συγγραφέως**: αν υπάρχουν δύο ή περισσότεροι, τοποθετούνται σε παράταξη: «[ονοματεπώνυμο Α] – [ονοματεπώνυμο Β]» ή «[ονοματεπώνυμο Α] **και** [ονοματεπώνυμο Β]», «[ονοματεπώνυμο Α] – [ονοματεπώνυμο Β] – [ονοματεπώνυμο Γ]» ή «[ονοματεπώνυμο Α], [ονοματεπώνυμο Β] **και** [ονοματεπώνυμο Γ]»: αν πρόκειται για συλλογικό τόμο, στην αρχή αναγράφεται ο επιμελητής (ή οι επιμελητές) με την σχετική επισήμανση: «(επιμ.)» (το αντίστοιχο του «ed.» στα αγγλικά, του «Hrsg.» στα γερμανικά κ.ο.κ.)
- β) **τίτλος** (και υπότιτλος, αν υπάρχει), πάντοτε με **πλάγιους χαρακτήρες**: τυχόν επιπρόσθετες πληροφορίες, όπως **όνομα μεταφραστή** («μτφρ.») / **συντάκτη εισαγωγής είτε σχολίων** («**εισαγωγή**: [ονοματεπώνυμο]» / «**σχόλια**: [ονοματεπώνυμο]») / **επικουρικού επιμελητή** («επιμ.») ή άλλα **στοιχεία “ταυτότητας”** της έκδοσης (π.χ. πρακτικά συνεδρίου με αναφορά στον τόπο και τον χρόνο διεξαγωγής του, διδακτορική διατριβή, πανεπιστημιακές σημειώσεις κ.λπ.), δηλώνονται σε παρένθεση μετά τον τίτλο, καθώς συνιστούν συμπλήρωμά του
- γ) **εκδότης** (ένας ή περισσότεροι εκδοτικοί οίκοι): αν το βιβλίο εντάσσεται σε κάποια ευρύτερη σειρά, τότε προστίθεται ο τίτλος της σειράς και πιθανόν ο αύξων αριθμός του τόμου σε αυτήν, εφ’ όσον υφίσταται, εντός παρενθέσεως μετά τον εκδοτικό οίκο (τόσο οι εκδοτικοί οίκοι, ως θεσμοί, όσο και οι εκδοτικές σειρές δηλώνονται κατά κανόνα με κεφαλαία: π.χ. «Ελληνικές Μουσικολογικές Εκδόσεις, αρ. 15»)

¹ Στο ίδιο το βιβλίο, ο τίτλος καταγράφεται ως εξής: «Classical Form: A Theory of Formal Functions for the Instrumental Music of Haydn, Mozart, and Beethoven», δηλαδή με όρθιους χαρακτήρες και με κεφαλαία μπροστά από κάθε βασική λέξη για λόγους έμφασης. Ωστόσο, κατά την καταγραφή του τίτλου με πλάγιους χαρακτήρες δίνεται αυτομάτως η επιζητούμενη έμφαση (όπως γενικότερα όταν *υπογραμμίζουμε* μία λέξη σε ένα κείμενό μας) και αυτό καθιστά περιττή (πλεοναστική) την συμπερίληψη των κεφαλαίων γραμμάτων, η οποία ούτως ή άλλως δεν συνάδει με τους τυπικούς κανόνες ορθογραφίας μιας προτάσεως. Προσοχή, όμως: στην αγγλική γλώσσα διατηρούνται πάντοτε με κεφαλαίο τα εθνικά ή τοπικά επίθετα ή ονόματα (π.χ. «Austrians», «Austrian composers», «Viennese style» κ.ο.κ.): απεναντίας, στα ελληνικά χρησιμοποιούμε κεφαλαίο γράμμα μόνο για τα ουσιαστικά (π.χ. «οι Αυστριακοί») και όχι για τα επίθετα (π.χ. «οι αυστριακοί συνθέτες», «βιεννέζικο ύφος»).

² Στα γερμανικά, σε αντίθεση με άλλες γλώσσες, είναι κανόνας τα ουσιαστικά (και κάποιες άλλες λέξεις) να δηλώνονται με κεφαλαίο το εναρκτήριο γράμμα τους! Π.χ. άλλο πράγμα σημαίνει το «Leben» (το ουσιαστικό «ζωή») και άλλο το «leben» (το «ζειν» ή γενικότερα το ρήμα «ζω»).

- δ) **τόπος** (μία ή περισσότερες πόλεις, στην εκάστοτε *πρωτότυπη* γλώσσα· όχι κράτη: π.χ. όχι Η.Π.Α., Γερμανία κ.ο.κ.) **και έτος έκδοσης**, χωρίς κόμμα ανάμεσά τους
- ε) Όλα τα επιμέρους στοιχεία χωρίζονται με κόμματα, ενώ στο τέλος προστίθεται τελεία: [ονοματεπώνυμο], [τίτλος], [εκδότης], [τοποχρονολογία έκδοσης].

B. Συμβολές σε συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων, κείμενα που εντάσσονται σε ευρύτερη έκδοση (π.χ. μουσικού κειμένου), μεμονωμένα κεφάλαια βιβλίων

Παραδείγματα:

Cliff Eisen, “Mozart’s chamber music”, στο: Simon P. Keefe (επιμ.), *The Cambridge Companion to Mozart*, Cambridge University Press, New York 2003, σ. 105-117.

Ιωάννης Φούλιας, “Οι μορφές του μενουέττου και του scherzo στο συνολικό πιανιστικό ρεπερτόριο του Joseph Haydn”, στο: Γιώργος Σακαλλιέρος και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *Purcell, Händel, Haydn, Mendelssohn: Τέσσερις επέτειοι* (Πρακτικά συμποσίου, Αθήνα, 27-28 Νοεμβρίου 2009), University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 157-171.

Eduard Reeser, “Zum vorliegenden Band”, στο: Wolfgang Amadeus Mozart, *Sonaten und Variationen für Klavier und Violine – Band 1*, Bärenreiter (Wolfgang Amadeus Mozart: Neue Ausgabe sämtlicher Werke, Serie VIII: Kammermusik / Werkgruppe 23), Kassel 1964, σ. vii-xiii.³

James Hepokoski – Warren Darcy, “Sonata form in minor keys”, *Elements of Sonata Theory: Norms, types, and deformations in the late-eighteenth-century sonata*, Oxford University Press, New York 2006, σ. 306-317.

Σχόλια:

- α) **ονοματεπώνυμο συγγραφέως**
- β) **τίτλος άρθρου / κεφαλαίου / κειμένου εντός εισαγωγικών** – μπορείτε να χρησιμοποιήσετε διπλά αγκιστροειδή (“...”) ή γωνιώδη εισαγωγικά («...»), όχι όμως μονά (‘...’)
- γ) **στο:** (εξαιρέση: όταν πρόκειται για κεφάλαιο ή κεφάλαια βιβλίου, ακολουθεί άμεσα ο *τίτλος* του – βλ. το τέταρτο παράδειγμα παραπάνω)
- δ) **ονοματεπώνυμο επιμελητή** (ή συνθέτη, αν πρόκειται για παρτιτούρα), **τίτλος τόμου / βιβλίου** (και άλλα επιπρόσθετα στοιχεία συντελεστών ή “ταυτότητας” του τόμου, εφ’ όσον υφίστανται), **εκδότης** (και λοιπά στοιχεία σειράς, αν υπάρχουν), **τόπος και χρόνος έκδοσης** (όπως στα βιβλία)
- ε) **αριθμοί σελίδων** (απολύτως απαραίτητοι!· μπορεί να γίνει χρήση των βραχυγραφιών «σ.» ή «σελ.», όχι όμως του αντιαισθητικού «σσ.»)

Γ. Λήμματα σε πολύτομες εγκυκλοπαίδειες και λεξικά

Παραδείγματα:

Cliff Eisen – Stanley Sadie, λήμμα “Mozart, (Johann Chrysostom) Wolfgang Amadeus”, στο: Stanley Sadie – John Tyrrell (επιμ.), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* (second edition), Macmillan, New York 2001, vol. 17, σ. 276-347.

Ulrich Konrad, λήμμα “Mozart, (Johannes Chrysostomus) Wolfgang, *Wolfgangus*,

³ Παρά το γεγονός ότι στην σελίδα τίτλου (σ. [iii]) δηλώνονται πέντε διαφορετικές πόλεις (το Kassel της Γερμανίας, το Basel [η Βασιλεία] της Ελβετίας, το Παρίσι, το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη), στην πίσω όψη της (σ. [iv]) σημειώνεται ότι η έκδοση έχει πραγματοποιηθεί στην Γερμανία («Printed in Germany»), επομένως μόνο στο Kassel. Υπάρχουν αρκετές τέτοιες περιπτώσεις μεγάλων πολυεθνικών εκδοτικών οίκων, οι οποίοι εδρεύουν σε διάφορες πόλεις ανά την υφήλιο, και πρέπει να ελέγχετε πάντοτε προσεκτικά σε ποιιά ή σε ποιές από αυτές έχει όντως τυπωθεί το βιβλίο που χρησιμοποιείτε.

Theophilus, *Amadeus*”, στο: Ludwig Finscher (επιμ.), *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik (2. Ausgabe) / Personenteil, Bd. 12, Bärenreiter – Metzler, Kassel – Stuttgart 2004, σ. 591-758.*

Σχόλιο: γενικά τηρείται ό,τι και στις προαναφερθείσες περιπτώσεις: [ονοματεπώνυμο συντάκτη], “[τίτλος λήμματος]”, **στο:** [ονοματεπώνυμο επιμελητή] (**επιμ.**), [τίτλος πολύτομου έργου], [εκδότης], [τοποχρονολογία έκδοσης], [σελίδες]: προσοχή: ο αριθμός του **τόμου** («τ.» ή «τομ.», «vol.», «Bd.») εισάγεται πριν την αναφορά στις σελίδες, εφ’ όσον όλοι οι τόμοι έχουν εκδοθεί την ίδια χρονιά, ειδάλλως τοποθετείται *πριν από το σύνολο των στοιχείων της έκδοσης* (εκδότη, τόπο και έτος έκδοσης).

Δ. Άρθρα σε περιοδικά

Παραδείγματα:

James Webster, “Towards a history of Viennese chamber music in the early classical period”, *Journal of the American Musicological Society* 27/2, 1974, σ. 212-247.

Ιωάννης Φούλιας, “Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Ο τέταρτος τύπος σονάτας (“σονάτα-ρόντο”) και άλλες συναφείς με αυτόν μορφές”, *Πολυφωνία* 17, 2010, σ. 96-131.

Σχόλια:

α) **ονοματεπώνυμο συγγραφέως**

β) **τίτλος άρθρου** εντός εισαγωγικών

γ) **τίτλος περιοδικού** με *πλάγιους χαρακτήρες*, απευθείας μετά το κόμμα (χωρίς «στο:»): ακολουθεί χωρίς κόμμα ο **αριθμός του τεύχους** (όπου ακολουθείται σύστημα αρίθμησης με τόμους κατ’ έτος και τεύχη, γίνεται χρήση της καθέτου: π.χ. «12/3», όχι «vol. 12, no. 3», «Bd. 12 / Nr. 3» κ.ο.κ.)

δ) **χρονολογία έκδοσης** (εδώ δεν είναι αναγκαία άλλα στοιχεία, όπως εκδότης και τόπος έκδοσης: προαιρετικά μπορεί να προστεθεί και η εποχή της έκδοσης: π.χ. «Ανοιξη 2003», «Fall 2006» κ.ο.κ.)

ε) **αριθμοί σελίδων** (απολύτως απαραίτητοι!)

Ε. Τοποθέτηση βιβλιογραφικών αναφορών στην Βιβλιογραφία

Δεν υπάρχει κανένας λόγος να τοποθετούνται ξεχωριστά οι μονογραφίες από τα άρθρα ή άλλου είδους βιβλιογραφικές πηγές. Η σύνταξη του τελικού καταλόγου της Βιβλιογραφίας, δηλαδή όλων των κειμένων που χρησιμοποιήσαμε για την σύνταξη της εργασίας μας, γίνεται *κατ’ αλφαβητική σειρά* (συνήθως πρώτα στο λατινικό και έπειτα στο ελληνικό αλφάβητο), με βάση το επώνυμο του (πρώτου) συγγραφέως, και δευτερευόντως *κατά χρονολογική*, εφ’ όσον υπάρχουν δύο ή περισσότερες μελέτες του ίδιου συγγραφέως (αν δε αυτές έχουν εκδοθεί την ίδια χρονιά και δεν προκύπτει άμεσα η χρονική αλληλουχία της δημοσίευσής τους, όπως π.χ. από διαφορετική αρίθμηση τευχών στην ίδια περιοδική έκδοση, τότε τοποθετούνται αλφαβητικά, βάσει του τίτλου τους).

Παράδειγμα (με ενδεικτική χρήση ορισμένων από τους παραπάνω τίτλους):

William E. Caplin, *Classical form: A theory of formal functions for the instrumental music of Haydn, Mozart, and Beethoven*, Oxford University Press, New York – Oxford 1998.

Cliff Eisen, “Mozart’s chamber music”, στο: Simon P. Keefe (επιμ.), *The Cambridge Companion to Mozart*, Cambridge University Press, New York 2003, σ. 105-117.

Cliff Eisen – Stanley Sadie, λήμμα “Mozart, (Johann Chrysostom) Wolfgang Amadeus”, στο: Stanley Sadie – John Tyrrell (επιμ.), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* (second edition), Macmillan, New York 2001, vol. 17, σ. 276-347.

Ludwig Ritter von Köchel, *Chronologisch-thematisches Verzeichnis sämtlicher Tonwerke Wolfgang Amadé Mozarts / 8. Auflage* (επιμ. Franz Giegling – Alexander Weinmann – Gerd Sievers), Breitkopf & Härtel, Wiesbaden 1983.

James Webster, “Towards a history of Viennese chamber music in the early classical period”, *Journal of the American Musicological Society* 27/2, 1974, σ. 212-247.

Ιωάννης Φούλιας, “Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Ο τέταρτος τύπος σονάτας (“σονάτα-ρόντο”) και άλλες συναφείς με αυτόν μορφές”, *Πολυφωνία* 17, 2010, σ. 96-131.

Ιωάννης Φούλιας, “Οι μορφές του μενουέττου και του scherzo στο συνολικό πιανιστικό ρεπερτόριο του Joseph Haydn”, στο: Γιώργος Σακαλλιέρος και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *Purcell, Händel, Haydn, Mendelssohn: Τέσσερις επέτειοι* (Πρακτικά συμποσίου, Αθήνα, 27-28 Νοεμβρίου 2009), University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 157-171.

Σχόλιο: η μελέτη του Eisen τοποθετήθηκε πριν από την κοινή του δημοσίευση με τον Sadie· το «von» στα γερμανικά ονόματα δεν αποτελεί μέρος του επιθέτου (άρα ο Ludwig Ritter von Köchel ευρετηριάζεται στο K)· επίσης, οι δύο τελευταίες εγγραφές έχουν τοποθετηθεί σε χρονολογική σειρά.

Στ. Παράθεση βιβλιογραφικών αναφορών σε υποσημειώσεις

Ακολουθεί μια υποθετική σειρά υποσημειώσεων, βασισμένη σε ορισμένους από τους παραπάνω βιβλιογραφικούς τίτλους:

¹ Βλ. Ludwig Ritter von Köchel, *Chronologisch-thematisches Verzeichnis sämtlicher Tonwerke Wolfgang Amadé Mozarts / 8. Auflage* (επιμ. Franz Giegling – Alexander Weinmann – Gerd Sievers), Breitkopf & Härtel, Wiesbaden 1983, σ. 445.

² Eduard Reeser, “Zum vorliegenden Band”, στο: Wolfgang Amadeus Mozart, *Sonaten und Variationen für Klavier und Violine – Band 1*, Bärenreiter (Wolfgang Amadeus Mozart: Neue Ausgabe sämtlicher Werke, Serie VIII: Kammermusik / Werkgruppe 23), Kassel 1964, σ. xi.

³ Köchel, ό.π., σ. 378.

⁴ Ό.π., σ. 378-379. Πρβλ. επίσης Cliff Eisen – Stanley Sadie, λήμμα “Mozart, (Johann Chrysostom) Wolfgang Amadeus”, στο: Stanley Sadie – John Tyrrell (επιμ.), *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* (second edition), Macmillan, New York 2001, vol. 17, σ. 278, 285 και 303.

⁵ Βλ. Ulrich Konrad, λήμμα “Mozart, (Johannes Chrysostomus) Wolfgang, Wolfgangus, Theophilus, Amadeus”, στο: Ludwig Finscher (επιμ.), *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: Allgemeine Enzyklopädie der Musik (2. Ausgabe) / Personenteil*, Bd. 12, Bärenreiter – Metzler, Kassel – Stuttgart 2004, σ. 603-605.

⁶ Reeser, ό.π., σ. x, xi.

⁷ Cliff Eisen, “Mozart’s chamber music”, στο: Simon P. Keefe (επιμ.), *The Cambridge Companion to Mozart*, Cambridge University Press, New York 2003, σ. 107.

⁸ Ιωάννης Φούλιας, “Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Ο τέταρτος τύπος σονάτας (“σονάτα-ρόντο”) και άλλες συναφείς με αυτόν μορφές”, *Πολυφωνία* 17, 2010, σ. 110-112.

⁹ James Webster, “Towards a history of Viennese chamber music in the early classical period”, *Journal of the American Musicological Society* 27/2, 1974, σ. 213 και 225-226.

¹⁰ Ό.π., σ. 231.

¹¹ Ό.π.

¹² Βλ. Φούλιας, “Οι μορφές σονάτας...”, ό.π., σ. 115.

¹³ Eisen, ό.π., σ. 111. Βλ. επίσης Ιωάννης Φούλιας, “Οι μορφές του μενουέττου και του scherzo στο συνολικό πιανιστικό ρεπερτόριο του Joseph Haydn”, στο: Γιώργος Σακαλλιέρος και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *Purcell, Händel, Haydn, Mendelssohn: Τέσσερις επέτειοι* (Πρακτικά συμποσίου, Αθήνα, 27-28 Νοεμβρίου 2009), University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 170-171.

¹⁴ Reeser, ό.π., σ. viii· Φούλιας, “Οι μορφές σονάτας...”, ό.π., σ. 117-118· Φούλιας, “Οι μορφές του μενουέττου...”, ό.π., σ. 169.

¹⁵ Βλ. Webster, ό.π., σ. 241 και 243. Πρβλ. επίσης Eisen – Sadie (ό.π., σ. 293) και Φούλιας (“Οι μορφές σονάτας...”, ό.π., σ. 123).

Σχόλια:

- α) Την πρώτη φορά που αναφέρεται ένα βιβλίο, άρθρο κ.λπ., δίνονται όλα τα βιβλιογραφικά στοιχεία συν οι ακριβείς αριθμοί των σελίδων στις οποίες παραπέμπουμε. Αν παραπέμπουμε σε κείμενο που εκτείνεται σε δύο ή περισσότερες σελίδες στην πηγή μας, χρησιμοποιούμε το ενωτικό· αν παραπέμπουμε σε δύο ή περισσότερα σημεία σε διαφορετικές σελίδες, τις χωρίζουμε με κόμματα είτε με τον σύνδεσμο «και»: επομένως, η ένδειξη «σ. 378-379» παραπέμπει σε κείμενο που εκτείνεται από την σελίδα 378 μέχρι την σελίδα 379, ενώ η ένδειξη «σ. 378, 379» παραπέμπει σε δύο διαφορετικά αποσπάσματα (που απλώς τυχαίνει να βρίσκονται σε γειτονικές σελίδες).
- β) Για οτιδήποτε έχει αναφερθεί ξανά, αρκεί μια συνοπτική παραπομπή με το επώνυμο του συγγραφέως, την ένδειξη «ό.π.» («όπως προηγουμένως» ή «όπου παραπέμψαμε») και αριθμούς σελίδων. Αν όμως χρησιμοποιούμε δύο είτε περισσότερα κείμενα του ίδιου συγγραφέως, τότε – για να μη δημιουργηθεί οιαδήποτε σύγχυση – οφείλουμε να προσθέσουμε αμέσως μετά το επώνυμό του και τις πρώτες λέξεις του τίτλου (με *πλάγια στοιχεία* ή “σε εισαγωγικά”, αναλόγως της περιπτώσεως), έτσι ώστε να είναι σαφές σε ποιο από τα κείμενά του, που έχουμε συμπεριλάβει στην βιβλιογραφία μας, παραπέμπουμε κάθε φορά: δείτε ενδεικτικά τις υποσημειώσεις 12, 14 και 15 παραπάνω.
- γ) Αν παραπέμπουμε σε κείμενο που αναφέρθηκε μόλις στην προηγούμενη υποσημείωση, αρκεί το «ό.π.» (εναλλακτικά, σε αυτήν και μόνο την περίπτωση, χρησιμοποιείται και η ένδειξη «**Στο ίδιο**»). Στην υποσημείωση 4, π.χ., παραπέμπουμε εκ νέου στο βιβλίο του Köchel, όπως και στην υποσημείωση 3, αν και σε διαφορετικά σημεία και άρα σελίδες του. Στις υποσημειώσεις 9, 10 και 11 παραπέμπουμε στο άρθρο του Webster: την πρώτη φορά δίνουμε όλα τα στοιχεία και αριθμούς σελίδων, την δεύτερη αρκούμαστε στο «ό.π.» και σε αριθμό σελίδος, ενώ στην τρίτη δεν δίνουμε καν αριθμό σελίδων, διότι προφανώς παραπέμπουμε και πάλι στην σ. 231, όπως και στην αμέσως προηγούμενη υποσημείωση.
- δ) Αν χρειασθεί να παραπέμψουμε για την ίδια πληροφορία σε δύο ή περισσότερες πηγές, τις χωρίζουμε μεταξύ τους είτε με τελεία είτε με άνω τελεία (όπως π.χ. έχει γίνει στις υποσημειώσεις 4 και 13-15). Η χρήση παρενθέσεων στην υποσημείωση 15, επιπλέον, μας βοηθά να αποφύγουμε μίαν αλληλουχία κομμάτων και να διαχωρίσουμε καλύτερα τις διαφορετικές βιβλιογραφικές αναφορές απ’ ό,τι αν τις καταγράφαμε ως εξής: «Πρβλ. επίσης Eisen – Sadie, ό.π., σ. 293, και Φούλιας, “Οι μορφές σονάτας...”, ό.π., σ. 123».
- ε) Αν στο βασικό σώμα του κειμένου παραθέτουμε επακριβώς μια πληροφορία, την τοποθετούμε εντός γωνιωδών εισαγωγικών, δηλαδή ως «*παράθεμα που προέρχεται από άλλη πηγή*», και σε υποσημείωση αναφέρουμε κατόπιν την πηγή μας. Αν διατυπώνουμε με δικά μας λόγια πληροφορίες που λαμβάνουμε από κάπου αλλού, δεν χρησιμοποιούμε εισαγωγικά (αλλά δηλώνουμε οπωσδήποτε σε υποσημείωση από πού προέρχονται τα στοιχεία μας). Με το «βλ.» («βλέπε») παραπέμπουμε σε κάποιο κείμενο απ’ όπου αντλήσαμε τις πληροφορίες μας. Με το «**πρβλ.**» («παράβαλε», δηλαδή «σύγκρινε») υποδεικνύουμε συμπληρωματικά ένα κείμενο που εκθέτει παρόμοιες πληροφορίες με αυτό που χρησιμοποιήσαμε ως κύρια πηγή μας ή με κάτι που εμείς παρατηρήσαμε χωρίς να ανατρέξουμε κατ’ ανάγκην σε εκείνο (π.χ. υποδεικνύουμε στην ανάλυσή μας την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου μοτίβου, επισημαίνοντας παράλληλα σε υποσημείωση ότι κάτι παρόμοιο αναφέρεται και από κάποιον άλλον μελετητή).
- ς) Στο βασικό σώμα του κειμένου, ο εκθέτης (αριθμός) μιας υποσημείωσης τοποθετείται πάντοτε μετά από (οποιοδήποτε) σημείο στίξεως και όχι πριν από αυτό: π.χ. «μορφή σονάτας.¹²» και όχι «μορφή σονάτας¹².».

Z. Άλλες συμβουλές και συμβάσεις για την σύνταξη του κειμένου (όχι των βιβλιογραφικών παραπομπών)

Για την σύνταξη της εργασίας σας χρησιμοποιήστε μέγεθος σελίδος A4 με επαρκή περιθώρια (τουλάχιστον 2,5 εκατοστά από κάθε πλευρά του χαρτιού). Στην σελίδα τίτλου αναφέρατε οπωσδήποτε το ονοματεπώνυμό σας (και τον αριθμό μητρώου σας), τον τίτλο της εργασίας σας, συμπληρωματικά στοιχεία για το πλαίσιο στο οποίο αυτή εκπονείται (πανεπιστήμιο, τμήμα, σεμινάριο) και στο τέλος αναγράψτε «ΑΘΗΝΑ» και από κάτω «2014».

Σε επόμενη σελίδα καταχωρίστε έναν πίνακα περιεχομένων. Από εκεί και ύστερα μπορείτε να προσθέσετε έναν πρόλογο (προαιρετικά), μία ενότητα για τα ιστορικά στοιχεία του έργου που εξετάζετε, μία ενότητα για την ανάλυση των μερών του έργου και, στο τέλος, την Βιβλιογραφία.

Χρησιμοποιείτε μια γραμματοσειρά όπως η Times New Roman, η Cambria, η Garamond ή η Palatino Linotype, αλλά όχι μιαν άκομψη όπως η Arial, σε μέγεθος 12 στιγμών για το βασικό σώμα του κειμένου και 10 στιγμών για τις υποσημειώσεις. Υποσημειώσεις προσθέτετε με το εργαλείο «Εισαγωγή υποσημείωσης» (στο μενού «Αναφορές») του Word και όχι χειροκίνητα. Δεν χρησιμοποιείτε «σημειώσεις τέλους».

Να έχετε οπωσδήποτε ενεργοποιημένη την ορθογραφική διόρθωση (όχι όμως την αυτόματη), ή έστω να κάνετε στο τέλος έναν ορθογραφικό έλεγχο, προκειμένου να αποφύγετε ποικίλα τυπογραφικά αλλά και παιδαριώδη λάθη. Όταν θέλετε να ελέγξετε την ορθογραφία ή την ορθή σύνταξη μιας λέξεως ή μιας εκφράσεως, συμβουλευθείτε ένα λεξικό (υπάρχουν αρκετά και στο διαδίκτυο) ή κάντε, έστω, μιαν απλή αναζήτηση στο Google! Για να αποφύγετε περιττά διπλά κενά στην ροή του κειμένου σας, κάντε «Εύρεση» (Ctrl+F), πιάστε προς αναζήτηση δύο φορές το Spacebar και κάντε «Αντικατάσταση» με μονό κενό.

Το κύρια ονόματα είναι προτιμότερο να καταγράφονται στην πρωτότυπη εκδοχή τους: π.χ. «Mozart» παρά «Μότσαρτ». Αυτό ισχύει και για τα τοπωνύμια (π.χ. München και όχι Munich!), αν και όσα εξ αυτών έχουν ευρέως καθιερωθεί στα ελληνικά, μπορούν ασφαλώς να χρησιμοποιούνται κατά προτίμηση (και να κλίνονται) στην γλώσσα μας: «το Μόναχο» και «του Μονάχου», «η Βιέννη» και «της Βιέννης», «η Λειψία», «το Βερολίνο», «το Παρίσι», «το Λονδίνο», «το Μιλάνο», «η Ρώμη» κ.ο.κ., αλλά «το Augsburg», «το Kassel» κ.ο.κ. (υπάρχουν βέβαια και οριακές περιπτώσεις: «το Salzburg» αλλά και το «Σάλτσμπουργκ», όχι όμως το «Ζάλτσμπουργκ»). Προσοχή στους εθνικούς και τοπικούς επιθετικούς προσδιορισμούς, οι οποίοι γράφονται πάντοτε με μικρά γράμματα (μην παρασύρεστε από τα αγγλικά): «αυστριακό κοινό», «γερμανικά εδάφη», «γάλλος μουσικός», «μιλανέζος συνθέτης» κ.λπ. (με κεφαλαία αναγράφονται μόνον τα αντίστοιχα ουσιαστικά: «οι Άγγλοι προτιμούσαν...», «των Ιταλών που...» κ.λπ.). Επίσης, με κεφαλαία δίνονται ονόματα ιδρυμάτων και θεσμών: «Ωδείο του Παρισιού», «Ακαδημία Καλών Τεχνών» κ.λπ.

Ονομασίες έργων (μουσικών και άλλων), βιβλίων, περιοδικών εκδόσεων, εφημερίδων κ.λπ. αναγράφονται με πλάγιους χαρακτήρες: «Σονάτα σε Ντο-μείζονα», «Πολυφωνία», «Wiener Zeitung» κ.ο.κ. Δεν χρησιμοποιούμε αλλόγλωσσες βραχυγραφίες, όταν αυτές μπορούν να αποδοθούν εύκολα στα ελληνικά: π.χ. «αρ.» και όχι «no.»! Εξάιρεση το «opus», το οποίο δεν αποδίδεται επακριβώς ως «έργο» (αλλά μάλλον ως «δημοσιευμένο έργο», «επίσημο έργο» ή «αναγνωρισμένο έργο», κατά περίπτωση). Για τις αναφορές σας σε έργα του Mozart (αλλά και άλλων συνθετών) να δίνετε και την σχετική αρίθμηση καταλόγου: π.χ. «KV» ή «K.» τάδε, «opus» ή «op.» τάδε κ.λπ. Ένα παράδειγμα: «Σονάτα για πληκτροφόρο και βιολί σε Σι-ύφεση-μείζονα, KV 317d / 378».

Όταν θέλετε να δώσετε έμφαση σε μία λέξη ή μία έκφραση, την “υπογραμμίζετε” με πλάγιους χαρακτήρες (όχι με υπογράμμιση, ούτε με **έντονους χαρακτήρες**, ούτε επίσης με ΚΕΦΑΛΑΙΑ). Όταν παραθέτετε κάτι από άλλη πηγή (οιουδήποτε είδους), το τοποθετείτε

εντός «γωνιωδών εισαγωγικών», ενώ όταν θέλετε απλώς να δηλώσετε μια αμιγώς τεχνική έννοια (π.χ. η “συνέχιση” της προτάσεως) ή να χρησιμοποιήσετε κάποια λέξη ή έκφραση με μεταφορική σημασία, τότε είναι προτιμότερο να κάνετε χρήση των “αγκιστροειδών” (πάντοτε διπλών, όχι ‘μονών’, όπως στα αγγλικά) παρά των «γωνιωδών» εισαγωγικών.

Περιορισθείτε στις απολύτως απαραίτητες βραχυγραφίες: «κ.λπ.» (και λοιπά), «κ.ο.κ.» (και ούτω καθ’ εξής), «κ.ά.» (και άλλα / άλλοι / άλλων...), «κ.α.» (και αλλού!), «π.χ.» (παραδείγματος χάριν), «λ.χ.» (λόγου χάριν), «βλ.» (βλέπε), «πρβλ.» (παράβαλε), «σ.» (σελίδα ή σελίδες), «μ.» (για το μέτρο ή τα μέτρα μιας παρτιτούρας – μην χρησιμοποιείτε το «μμ.»). Επίσης, μην έχετε την κακιά συνήθεια να κολλάτε τελείες και αριθμούς: π.χ. «ορ. 35» (όχι «ορ.35»), «μ. 3-4» (όχι «μ.3-4»), «σ. 23» (όχι «σ.23») κ.λπ.

Χρησιμοποιείτε ελληνική κατά το δυνατόν μουσική ορολογία: «ντο» (όχι «do»), «μι-ύφεση», «φα-δίεση», «Σολ-μείζονα» ή «τονικότητα της Σολ-μείζονος» (όχι όμως το ασύντακτο «Σολ-μείζονα τονικότητα», με παράταξη ουσιαστικών όπως στα σύγχρονα αγγλικά, όπου δεν υφίστανται κλίσεις / πτώσεις!), «σι-ύφεση-ελάσσονα», «διάστημα τετάρτης αυξημένης», «τονικοποίηση», «μετατροπία», «αλυσίδα», «συγχορδία» (όχι «τονική τριάδα»!), «μοτίβο», «φράση», «πρόταση», «περίοδος», «τμήμα», «ενότητα», «δομή», «μορφή» (όχι «φόρμα»!), «είδος», «σονάτα», «ύφος» ή «τεχνοτροπία» (όχι «στυλ»!) κ.λπ. Για την κατάδειξη του πρώτου ή του δεύτερου ημίσεως ενός μέτρου χρησιμοποιήστε τις ενδείξεις «μ. 47a» και «μ. 47b». Η ένδειξη «μ. 25-28» σημαίνει από το μέτρο 25 έως το μέτρο 28, ενώ η ένδειξη «μ. 25 / 28» σημαίνει μέτρο 25 ή μέτρο 28 (όταν αυτά είναι παρεμφερή).

Σε ό,τι αφορά την αρμονική ανάλυση, μπορείτε να χρησιμοποιείτε λατινικές βαθμίδες αλλά με λειτουργική λογική: I, V, V², iv⁶ (ελάσσονα υποδεσπόζουσα σε πρώτη αναστροφή), V⁷/vi (παρενθετική δεσπόζουσα μεθ’ εβδόμης της σχετικής), ii⁴₃, V⁶₅/V (διπλή δεσπόζουσα μεθ’ εβδόμης σε πρώτη αναστροφή), vii^{6#}/V, vii^{6#}₅/V και V^{6#}_{4/3}/V (“ιταλική”, “γερμανική” και “γαλλική” αυξημένης έκτης, αντίστοιχα, με λειτουργία διπλής δεσπόζουσας), v (ελάσσονα δεσπόζουσα!), II⁶_N (ναπολιτάνικη σε πρώτη αναστροφή), ii⁶/III – V⁷/III – III (τονικοποίηση της σχετική μιας ελάσσονος κύριας τονικότητας με αλληλουχία λειτουργιών προδεσπόζουσας, δεσπόζουσας και τονικής) κ.ο.κ.

Για οποιαδήποτε άλλη απορία σας δημιουργηθεί, μην διστάσετε να έλθετε σε άμεση επικοινωνία μαζί μου!

Μάιος 2014
Ιωάννης Φούλιας